

וכך מכינים את התרופה: שופכים שתייה חריפה על צואה של סוס, מסננים ומערבבים את המשקה עם כל מיץ בו חפץ החולה. לעצה זו נלווית רשימה של זרעים ופרחים שונים, שמהם מומלץ לסחוט מיץ.

למניעת דלקת גרון מוסיפים לצואת סוס מעט 'שירופו ויאולאט' - סירופ סגל (*Viola spp.*).

ניתן להגן על העיניים מאבעבועות בעזרת טפטוף לעין של תערובת 'מי פלאנטאגני' ש' - לחך (*Plantago spp.*) ומעט 'כופר' - חינה (*Lawsonia*), או מי שושנים עם מעט 'טוציא'ה' - תחמוצת האבץ.

מתן תרופות לתינוקות יכול להתבצע בשני אופנים: באמצעות המיניקת (היא נוטלת את התרופות והתינוק מקבל אותן מהחלב שלה) או בטפטוף של טיפות אחדות לתוך הפה, מספר פעמים ביום.

לפעוטות בני שנה-שנתיים נותנים דרך הפה תרופות שמכילות תאנים (*Ficus*) מבושלות וקרן של צבי. (זהו אחד המקרים הבודדים של שימוש במרכיב מן החי במתכונים אלה).

אופן ההכנה לא מוסבר (ייתכן שזהו תפקידו של הרוקח).

סיבוכים של המחלה מטופלים בנפרד: תסמינים אפילפטיים עם זרעים של פיאוניא'ה - אדמונית (*Paeonia*); נדודי שינה עם פיאוניא'ה וזרעי פאפאויר'ר לבן - פרג (*Papaver spp.*).

המתכון לתרופה מורכבת עבור חולה עם הפרעות שינה ניתן בפירוט ובדיוק רב:

זרעי אקויליגיאום (*Aquilegia spp.*) - אקויליגיה 1 דירהם*
 זרעי ראפ"ו (*Brassica rapa*) - לפת 1 דירהם*
 זרעי פאפאויר'ר לבן (*Papaver*) - פרג ½ דירהם*
 מים של פיניקול"ו (*Foeniculum*) - מי שומר כמות קטנה

או:

מים של פרחי זאבוק"ו - סמבוק (*Sambucus*) סוקאר - סוכר (*saccharum*)

* דירהם = יחידת השקילה הבסיסית בשטת השקילה העות'מאנית, ערכה 3.025 גרם.

הוראות הכנה: טוחנים את הזרעים היטב, מערבבים עם מי שומר או עם מי פרחי סמבוק, מסננים וממתיקים עם סוכר. התרופה ניתנת דרך הפה.

זהו אחד המתכונים המפורטים ביותר של טוביה למחלות נגיפיות - והוא אינו מפרט מינונים, אף לא בהכנה של מיץ שומר. אין הנחיות להכנה של שירופו ויאולאט"ו או של משקה מפרחי הסאמבוק"ו. וכאמור, במרשמים רבים לא מוזכרים חלקי הצמח המשמשים להכנת התרופה.

רוב המתכונים ב'מעשה טוביה' מבוססים על המסורת העשבונית של ימי הביניים. טוביה שוקל גם את עצותיהם של הרופאים המודרניים, 'האלכימאיים', אבל אינו מוכן לפרט אותן בספרו. התרופות שלהם נפלאות וטובות, אבל לא כל אחד יודע להשתמש בהן בצורה נכונה, ולכן יותר בטוח לא לספר עליהם. טוביה מסתפק ברשימה קצרה של התרופות המודרניות הבטוחות ביותר: קרן של צבי, עיני סרטן (בעונות מסוימות של השנה מצטבר חומר גירי רב בצדי הבטן של הסרטנים האירופיים), ועצי אלמון (*Alnus*).

מחלת האבעבועות היא אחד המקרים הנדירים שבהם טוביה במפורש מוסיף מידע מהפולקלור הטורקי - הוא מציין שאצל נשים היה נהוג לתת לחולה לשתות מ'זרע' של תולעת השני (*Cochineal*).

זיהוי הצמחים

זיהוי הצמחים הוא ברוב המקרים ברמת הסוג בלבד. (שם עברי עתיק, שם עברי מודרני, שם בוטני)

איסקאביוז"ו (<i>Scabiosa spp.</i>)	תגית	
איסקורשינר"ה (<i>Scorzonera spp.</i>)	הרדופנין	
(<i>Alnus spp.</i>)	אלמון	
אקויליגיאום (<i>Aquilegia spp.</i>)		
(<i>Panicoideae</i>)	דוחן	
(<i>Sambucus spp.</i>)	סמבוק	זאבוק"ו/סאמבוק"ו
(<i>Dactylopius coccus - cochineal</i>)		'זרעי תולעת שני
(zinc - oxide tulty)	תחמוצת האבץ	טוציא'ה
(<i>Lawsonia spp.</i>)		כפר
(<i>Saccharum spp.</i>)	סוכר	סוקאר
(<i>Papaver spp.</i>)	פרג	פאפאויר'ר לבן
(<i>Paeonia spp.</i>)	אדמונית	פיאוניא'ה
(<i>Foeniculum spp.</i>)	שומר	פיניקול"ו
(<i>Plantago spp.</i>)	לחך	פלאנטאגני"ש
(<i>Carduus benedictus</i>)	קרצף מבורך	קארד"ו ביניקטום
(<i>Carduus benedictus</i>)	קרצף מבורך	קארד"ו שאנקט"ו
(<i>Brassica rapa</i>)	לפת	ראפ"ו
(<i>Lilium spp.</i>)	שושן	
(<i>Viola spp.</i>)	סירופ סגל	שירופו ויאולאט"ו
(<i>Ficus sp.</i>)	תאנים	

דלקת כבד (hepatitis)

המחלה עפ"י הביורפואה המערבית המודרנית:

הגורמים העיקריים לדלקת הכבד הם נגיפים ספציפיים, צריכת אלכוהול וחומרי רפואה שונים. המחלה יכולה להיגרם גם מנגיפים אחרים (כגון מונונוקלאוזיס מדבק, קדחת צהובה, ציטומגאלווירוס) וממזהמים אחרים.

דלקת כבד נגיפית אקוטית מתחילה עם תסמינים לא ספציפיים כמו חוסר תיאבון, בחילה והקאה, מלווה לעתים קרובות בחום או בכאב ברום הבטן. תסמינים נדירים יותר הם סרפדת (*urticaria*) וכאבי מפרקים (*arthralgia*). אחרי 10-3 ימים, השתן לעתים קרובות נעשה כהה והחולה מפתח צהבת. בזמן זה יש הטבה בתסמינים האחרים. בשלב זה הכבד בדרך כלל מוגדל ורך.

אין כל טיפולים יעילים בדלקת כבד נגיפית אקוטית. הטיפול המודרני המוצע הוא בדרך כלל טיפול תומך. אפשרי גם טיפול כנגד נגיף ספציפי, וכן חשיפה מראש וטיפול מונע מייד אחריו.

דלקת כבד כרונית נמשכת 6 חודשים או יותר. בין הגורמים השכיחים למחלה: דלקת כבד מנגיפים B ו-C, דלקת כבד אוטואימונית, צריכת אלכוהול וצריכת סמים. המחלה בדרך כלל נטולת תסמינים לפרק זמן ניכר, אם כי החולים סובלים מהרגשה רעה, חוסר תיאבון ועייפות, לפעמים עם חום נמוך ואי נוחות ברום הבטן. הטיפול הוא בקורטיקוסטרואידים לדלקת כבד אוטואימונית, ובתרופות אנטי-ויראליות לדלקת כבד נגיפית.

תסמיני דלקת כבד ב'מעשה טוביה'

דלקת כבד וטיפול בה מתוארים ב'בית חדש', בפרק ה'מדבר באיכות הסתומים ובכמות התלהבות שהיא בכבד ובטחול' (עמ' ק"ה). הפרק די קצר וכולל, בנוסף ל'התלהבות' (דלקת) של הכבד ו'סתימה' (הגדלה) של הכבד, גם כמה בעיות אחרות של כבד, טחול וכיס מרה, שאינן נגרמות מנגיפים.

טוביה כותב:

ובטחול יקרו גם סתומים וצמיחות ומורסות: אותות בנקל ניכרים.
 א' אם נראה איזה נפוח בירכתי הבטן בימין או בשמאל.
 ב' נאמר אם בכבד ירגיש כובד במקומה וביותר בשכיבת הרוח.
 ג' ובהתנועעו אחר הסעודה לפי שהטרפש עוטף את הכבד. ואם יש בו התלהבות תמצא בו קדחת ושיעול יבש וקושי הנשימה ובדפק מהיר וקשה.
 ד' ואם בטחול תמצא בו נפוח קשה בלתי כאב בלע"ז ציראוי'ש (ובערבי דאלא"ק).

וכדברי אבוקראט בא בסבת המים הרעים מאגמים ומיאורים שמהם נולד נפוח הבטן ורוון הגוף ובנוון כרכומי. (עמ' ק"ה)

התערבויות טיפוליות

טוביה הרופא ממליץ על מספר תרופות לבעיות כבד. על בסיס המסורת של ימי הביניים, הוא ממליץ על 'מים ברזליים' (מי חלודה) ושתי הכנות המצמח אבשינציא"ו - לענת האבסינת (*Artemisia absinthium*): יין של אבשינציא"ו ומיץ של אבשינציא"ו.

מהרפואה הכימית המודרנית, הוא ממליץ על תרופות של אלכימאים: גופרת ברזל-והמטיט (חלודה).

כל התרופות לבעיות כבד כנראה נלקחות דרך הפה, בעוד שסתימת טחול מטופלת חיצונית, על הבטן מעל הטחול. אין פירוט על אופני ההכנה של התרופות (אולי משום שהיו ידועים ומוכרים; אולי משום שהושארו למומחיותם של הרוקחים). אין פירוט על כמויות ומינונים.

טוביה הרופא גם ממליץ על מזונות פונקציונליים לבעיות כבד - עשבים ותבלינים שיש לשלבם